

УДК 351

[https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-3\(9\)-125-130](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-3(9)-125-130)

Копанчук Володимир Олександрович,

кандидат юридичних наук, доцент, докторант Національного університету цивільного захисту України, 61000, м. Харків, вул. Чернишевська 94, тел. (057) 700 31 71, e-mail: grabarns@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2945-4271>

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ВІЙСЬКОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Анотація. Наукова стаття присвячена комплексному дослідженню військово-економічної безпеки держави.

Досліджено зміст поняття та особливості сучасного стану військово-економічної безпеки як на регіональному, так і глобальному рівнях. Проаналізовано такі складові військово економічної безпеки як: військово-економічний потенціал, військова могутність країни, військово економічна галузь. Акцентована увага на економічних чинниках щодо їхнього впливу на збройні конфлікти та методах військово-економічного аналізу.

В сучасних умовах нового геополітичного, геостратегічного і геоекономічного переділу сфер впливу між суб'єктами світового співтовариства, забезпечення військово-економічної безпеки набуває великого значення.

Військово-економічна безпека є найважливішою функцією держави і визначається як можливість національної економіки протистояти ризикам і загрозам зовнішніх й внутрішніх збройних конфліктів, а також наявністю економічних умов для задоволення запитів в організації збройних сил, їхньому розвитку, як в мирний час, так і в умовах збройного конфлікту.

Военно-економічну безпеку можна визначити як сукупність умов і факторів, які забезпечують своєчасне і надійне задоволення поточних і перспективних військово-економічних потреб в обсягах, достатніх для підтримки необхідного рівня обороноздатності і безпеки держави. Якісна оцінка військово-економічної безпеки передбачає в першу чергу розгляд таких критеріїв і показників: ступінь відповідності сучасним вимогам якісних характеристик озброєння і військової техніки, що виробляються в країні; ефективність і надійність військової економіки, її здатність розробляти і виробляти у відповідності до завдань військової безпеки види і системи озброєнь; ступінь мобілізаційної готовності економіки, тобто її можливості при виникненні зовнішньої або внутрішньої загрози безпеці країни в необхідні терміни розгорнути військове виробництво і забезпечити його трудовими ресурсами. Що стосується кількісних індикаторів військово-економічної безпеки, то вони характеризуються такими факторами: кількісні характеристики військово-економічної могутності, абсолютні та відносні показники військових витрат, виробничі потужності

та потенційні можливості підприємств оборонного комплексу, чисельність зайнятих у військовій економіці, розміри стратегічних резервів держави, обсяги і стан військово-економічного потенціалу.

Ключові слова: військово-економічна безпека, військово-економічний потенціал, збройний конфлікт, економічний фактор війни.

Koranchuk Vladimir Olexandrovich,

PhD of jurisprudence Sciences, Associate Professor, doctoral student at the National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv, 61000, Kharkiv, st. Chernyshevskaya 94, tel. (057) 700 31 71, e-mail: grabarns@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2945-4271>

THE ESSENCE AND CONTENT OF THE MILITARY-ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

Abstract. The scientific article is devoted to a comprehensive study of the military-economic security of the state.

The content of the concept and features of the current state of military-economic security at both the regional and global levels have been studied. Such components of military-economic security as are analyzed: military-economic potential, military power of the country, military-economic branch. Emphasis is placed on the economic factors regarding their impact on armed conflicts and methods of military-economic analysis.

In the current conditions of the new geopolitical, geostrategic and geoeconomic redistribution of spheres of influence between the subjects of the world community, the provision of military-economic security is of great importance.

The military-economic security is the most important function of the state and is defined as the ability of the national economy to withstand the risks and threats of the external and internal armed conflicts, as well as the availability of economic conditions to meet the demands of the organization of the armed forces, their development, both in peacetime and in conditions of armed conflict.

Military-economic security can be defined as a set of conditions and factors that ensure timely and reliable satisfaction of the current and future military-economic needs to the extent sufficient to maintain the required level of defense and security of the state. The qualitative assessment of the military-economic security involves first of all consideration of the following criteria and indicators: degree of compliance with the modern requirements of qualitative characteristics of armaments and military equipment produced in the country; efficiency and reliability of the military economy, its ability to develop and produce in accordance with the tasks of military security types and systems of weapons; the degree of mobilization readiness of the economy, i.e. its ability to expand military production and provide it with labour resources in the event of external or internal threats to the country's security in the necessary time. As for quantitative indicators of the military-economic security, they are characterized by the following factors: quantitative characteristics of the military-economic power, absolute and relative indicators of the military expenditures, production capacity and potential of enterprises of the defense complex, the number of people employed in the military economy, the size of the state's strategic reserves, volumes and condition of the military-economic potential.

Keywords: military-economic security, military-economic potential, armed conflict, economic factor of war.

Постановка проблеми. Нове геостратегічне і геополітичне становище України після незаконної анексії Автономної Республіки Крим і з початком військової агресії Росії у східному регіоні нашої країни, оборонні потреби держави потребують кардинальної модернізації військово-економічної стратегії та адекватної політики в сфері національної безпеки. Тому метою пропонованої статті є аналіз основних змін у системі глобальної, регіональної та національної безпеки, а також способи її економічного забезпечення. При цьому підкреслимо, що національна безпека держави визначається в першу чергу в військово-економічній сфері становищем не тільки економічного, але й військово-економічного потенціалу країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зміст поняття, особливості сучасного стану військово-економічної безпеки та шляхи її удосконалення на глобальному, регіональному та національному рівні досліджували такі вчені з далекого і близького зарубіжжя як: Т. Паул, У. Лінд, Д. Гордієнко, М. Тяпкин і ряд інших. Однак з урахуванням нинішньої гібридизації збройних конфліктів, збройної агресії Росії, що продовжується на сході України, загострюється проблема військово-економічного реагування на існуючі та потенційні загрози національним інтересам, а питання дослідження військово-економічної безпеки держави вимагає більш детального аналізу.

Внаслідок чого **метою** даної статті є детальний аналіз військово-економічної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. Світ вступив в нове тисячоліття. Останні роки сторіччя характеризувалися глобальними геополітичними змінами і протиріччями, наслідком яких стали: трансформація біполярної

моделі в багатополісну (з наявністю багатьох центрів сили); глобалізація світових процесів, перш за все, економічних, які обумовлюють реакцію на них, що виражається в протиборстві тенденцій до світової інтеграції та тенденцій до національного, а також регіонального розвитку; перегляд військово-політичних доктрин і концепцій, форм і способів вирішення проблем і конфліктів невійськовими засобами, а також зміцнення тенденцій силового вирішення міжнародних питань [1].

Таким чином, в сучасних умовах нового геополітичного, геостратегічного і геоекономічного переділу сфер впливу між суб'єктами світового співтовариства, забезпечення військово-економічної безпеки набуває великого значення.

Як відомо, національна безпека держави включає в себе політичну безпеку, економічну безпеку, військово-безпеку, інформаційну безпеку, демографічну безпеку та інші види безпеки. При цьому під воєнною безпекою держави розуміється стан захищеності життєво-важливих інтересів держави, суспільства і особистості від зовнішніх і внутрішніх воєнних загроз. Під економічною безпекою держави розуміється стан захищеності національного господарства від зовнішніх і внутрішніх загроз, при якому воно здатне забезпечувати поступальний розвиток суспільства, його економічну і соціально-політичну стабільність в умовах наявності несприятливих зовнішніх і внутрішніх факторів.

Безпосередньо, органічно взаємопов'язана з воєнною безпекою і економічною безпекою військово-економічна безпека держави може бути представлена як стан захищеності національного господарства від зовнішніх і внутрішніх воєнних загроз, при якому воно здатне задовольняти

економічні потреби військової організації для її будівництва, утримання та сталого розвитку.

В зв'язку з цим, військово-економічна безпека являє собою інтегруючу складову двох різних сфер національної безпеки: військової безпеки і економічної безпеки держави. При цьому військово-економічна безпека також є видом національної безпеки держави, її важливою складовою.

Таким чином, військово-економічна безпека держави може бути представлена:

по-перше, як здатність військової економіки підтримувати необхідну військову міць і реалізовувати військово-економічний потенціал в міру і терміни, передбачені військовою доктриною держави;

по-друге, як стан національного господарства, при якому має місце достатній розвиток і збереження науково-виробничого потенціалу військової економіки, що забезпечує матеріально-технічне оснащення збройних сил.

Військово-економічна безпека є найважливішою функцією держави і визначається як можливість національної економіки протистояти ризикам і загрозам зовнішніх й внутрішніх збройних конфліктів, а також наявністю економічних умов для задоволення запитів в організації збройних сил, їхньому розвитку, як в мирний час, так і в умовах збройного конфлікту [2]. При цьому військово-економічна безпека є найважливішою складовою національної безпеки держави і може бути конкретизована в таких економічних сферах. Перша — здатність оборонного сектора економіки постійно підтримувати на належному рівні військову потужність та реалізовувати військово-економічний потенціал країни в критерії і терміни, передбачені військовою доктриною держави. Друга стан економіки, при якому має місце достатній розви-

ток і збереження науково-виробничого потенціалу у військовому секторі, що забезпечує матеріально-технічне оснащення збройних сил.

У той же час акцентуємо увагу на тому, що військово-економічний потенціал держави, який є похідним від економічного (його частиною), інтегрує можливості країни забезпечити військову безпеку, і який держава може використовувати у військових цілях за максимальних військово-економічних зусиль, звівши до мінімуму всі невійськові потреби суспільства [2]. Кількісні показники військово-економічного потенціалу є тими чи іншими показниками і можуть бути представлені як елементи останнього, а саме:

- чисельність і частина людських ресурсів, мобілізованих (або придатних для мобілізації) у збройні сили, зайнятих у виробництві озброєння та ті, що забезпечують інші сфери оборони;
- обсяг виробничих фондів (капіталу, потужностей), зайнятих у військовій економіці в різних її галузях;
- частина ВВП, що спрямовується на військові цілі, а також його розподіл за цільовим призначенням у процентах;
- показники обсягів виробництва озброєння і інших предметів військового призначення вартісні і натуральні [3].

У той же час підкреслимо, що характер військово-політичних і економічних змін у сьогоднішньому глобальному співтоваристві вимагає постійної уваги до проблеми оптимізації системи національної безпеки країни, її економічного забезпечення, приведення масштабів і структури даної системи у відповідність з рівнем прогнозованої військової небезпеки та економічними можливостями держави. Важливим фактором, що впливає на економічне забезпечення глобальної безпеки, яка має на увазі захищеність системи між-

народних відносин від загроз, здатних дестабілізувати становище в світі та викликати кризу загальнопланетарного масштабу, є досягнення зброєю масового ураження «критичних» характеристик. Цей термін визначається тим, що подальше збільшення, наприклад, кількості ядерних боеголовок, або їх бойове застосування не надає додаткового реалізованого військового ефекту, оскільки призводить до ураження не тільки супротивника, але й до масової загибелі населення інших країн, у тому числі й громадян власної країни.

Науково-технічна революція у військовому потенціалі продовжується і демонструє постійний пошук технологічних удосконалень, які оптимізують способи ведення бойових дій і підготовку до них. Зазначена революція так само змінює і баланс сил країн у глобальній і військовій економіці, коли одні країни продукують інновації і швидко започатковують новітні технології виробництва озброєнь, а інші, як правило, внаслідок наявного неефективного інституційного середовища, не в змозі повноцінно забезпечити власну військово-економічну безпеку [4].

Світові війни ХХ століття засвідчили значне збільшення ролі економічного чинника в їх підготовці та підсумках, а саме: організація військових операцій на базі масового машинного виробництва з виготовлення військової техніки; різке зростання масштабів, часу і інтенсивності військових дій і, відповідно, використання можливостей військової економіки; розгортання різноманітних форм і методів економічної війни; глибока перебудова економіки воюючих держав у вигляді мобілізації і концентрації всіх ресурсів, а також посилення втручання держави в економіку.

Слід зазначити, що найважливішою умовою ефективної діяльності з підтримки військово-економічної безпеки на необхідному рівні є ство-

рення механізму здійснення військово-економічної безпеки.

У свою чергу, використання моніторингу військово-економічної безпеки дає можливість органам державного управління в плановому порядку формувати військово-економічну політику країни.

Висновки. Таким чином, воєно-економічну безпеку можна визначити як сукупність умов і факторів, які забезпечують своєчасне і надійне задоволення поточних і перспективних військово-економічних потреб в обсягах, достатніх для підтримки необхідного рівня обороноздатності і безпеки держави. Якісна оцінка військово-економічної безпеки передбачає в першу чергу розгляд таких критеріїв і показників: ступінь відповідності сучасним вимогам якісних характеристик озброєння і військової техніки, що виробляються в країні; ефективність і надійність військової економіки, її здатність розробляти і виробляти у відповідності до завдань військової безпеки види і системи озброєнь; ступінь мобілізаційної готовності економіки, тобто її можливості при виникненні зовнішньої або внутрішньої загроз безпеці країни в необхідні терміни розгорнути військове виробництво і забезпечити його трудовими ресурсами. Що стосується кількісних індикаторів військово-економічної безпеки, то вони характеризуються такими факторами: кількісні характеристики військово-економічної могутності, абсолютні та відносні показники військових витрат, виробничі потужності та потенційні можливості підприємств оборонного комплексу, чисельність зайнятих у військовій економіці, розміри стратегічних резервів держави, обсяги і стан військово-економічного потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гордиенко Д. Военно-экономическая безопасность государства. Аналитический доклад. М.: Центр стратегических оценок и прогнозов. 2011. 14 с.

2. Тяпкин М. Система показателей и критериев военно-экономической безопасности государства. *Материалы четырнадцатой научно-технической конференции «Системы безопасности»*. 2005. С. 62-65.

3. Paul T. *Asymmetric Conflicts: War Initiation by Weaker Powers*. Cambridge: Cambridge University Press. 1994. P. 248.

4. Geib R. Asymmetric conflict structures. *International Review of the Red Cross*. 2006. Vol. 88. Number 864. P. 757-777.

REFERENCES:

---

1. Hordienko, D. (2011), *Voenno-ekonomicheskaya bezopasnost' gosudarstva. Analiticheskiyy doklad* [Military and economic security of the state. analytic report]. М.: Tsentr stratehicheskikh otsenok i prohnnozov, 14 [in Russia].

2. Tyapkin, M. (2005), *Sistema pokazatelej i kriteriev voenno-e`konomicheskoy bezopasnosti gosudarstva* [The system of indicators and criteria for military and economic security of the state], *Materialy chetyrnadtsatoy nauchno-tekhnscheskooy konferentsii «Sistemy bezopasnosti»* [Materials fourteenth scientific-technical conference «Safety Systems»], 62-65. [in Russia].

3. Paul, T. (1994), *Asymmetric Conflicts: War Initiation by Weaker Powers*, Cambridge University Press, Cambridge, 248.

4. Geib, R. (2006), «Asymmetric conflict structures», *International Review of the Red Cross*, Vol 88, No 864, 757-777.